

KÜRD MEŞRUTİYET MEKTEBİ

BAHADİN H. KERBORANİ

1908 yılında “Hürriyet, Müsâvât ve Uhuvvet” (Özgürlük, Eşitlik ve Kardeşlik) sloganlarıyla ilan edilen Meşrutiyet’in sağladığı geçici özgürlük ortamında birçok cemiyet / dernek kurulmuştur. Türkler ve Arapların yanı sıra Kürtler de yoğun bir şekilde

kendi topluluklarının çıkarlarını geliştirmeyi amaçlayan dernekler kurmuşlardır. “Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti” (KTTC) de bu dönemin oluşumlarından bir tanesidir. Cemiyetin kurucuları, daha önce Osmanlı’ya karşı isyan etmiş ünlü Kürt ailelerin çocukları ile İstanbul’da bulunan Kürt aydınlarıdır.¹ KTTC, Seyyit Abdülkadir’in başkanlığında 19 Eylül 1324’te (1908) Vezneciler’de açılmıştır.² Cemiyet, farklı politik görüşleri birleştiren çok sayıda üyeye sahip olmuştur. Osmanlı İmparatorluğundaki bütün halklarının birliğini ve 1876 anayasasını ilan eden Jön Türk devriminin genel şiarlarını takip eden dernek, kendi programını da oluşturmuştur.³ Cemiyetin kuruluş maksadı hazırlanan nizamnamenin birinci maddesinde açıklanmıştır. Buna göre cemiyetin gayeleri;

- Kanun-i Esasi’nin nimetlerini Kürtlere anlatmak,
- Osmanlılık kimliğini, Meşrutiyet ve meşvereti muhafaza etmek,
- Ermeni, Nasturi ve diğer unsurlar arasındaki ilişkileri düzenlemek,
- Aşiret ve kabileler arasındaki düşmanlık ve ihtilafları ortadan kaldırmak,
- Maarif, sanayi, ticaret ve ziraati teşvik etmek şeklinde olmuştur.⁴

Cemiyet çalışmalarını daha geniş kitlelere yaymak için İstanbul’da Kürtçe ve Türkçe haftalık bir gazete neşretmeye karar vermiştir.⁵ Cemiyetin yayın organı *Kürt Teavün ve Terakki Gazetesi* 9 Kasım 1908’de yayın hayatına başlamıştır. Şu ana kadar yapılan araştırmalara göre bu gazetenin sayılarından günümüze yalnızca dokuzu ulaşmıştır.⁶ Yukarıda cemiyetin

Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti kurucularından Seyyit Abdülkadir.



Kürt dili, Kürt edebiyatı ve eğitim konusunda çok hassas olduğu görülmüştü. Cemiyet, bu hassasiyeti kendi yayın organında da göstermiştir. Gazetenin üzerinde durup işlediği konuların başında Maarif (eğitim) gelmiştir. Gazetenin hemen her sayısında bu konuyla ilgili yazılara, ilanlara yer verilmiştir⁷. Gazetenin ilan bölümlerinde İstanbul dışındaki yerlerde Kürt dili ve edebiyatı ile ilgili çalışmaları takip ettiği, desteklediği ve bu gibi çalışmaları kitap hâline getirmek istediği anlaşılıyor. “Kürd Teavün ve Terakki Gazetesi”nin, 17 Zilhicce 1326, Cum’airtesi, 27 Kânûn-ı evvel 1324, No:6, s.50’de Açık Sütunlardaki ilan bunu ispatlıyor:

“Diyarbakir’de Pirinççizade Feyzi Beyefendi’ye: Mektubunuzu aldık Kürdlerin gelecekteki mutluluğuna, aralarında kültür ve bilginin yayılmasına yönelik yurtseverce ciddi arzu ve çalışmaları takdire değer. En mükemmel Kürd ulularından ve erdemlilerinden Aktepelî Abdurrahman Efendi’nin⁸ Kürd diliyle bir tarih yazmakta olduğuna ve saygıdeğer edebiyatçı Ziya Efendi’nin⁹ de, 10 yıllık araştırmalarının ürünü olmak üzere müsveddesini hazırladığı Kürdçe atasözleri ile dilbilgisini ve bir Kürdçe sözlüğü yakında yayınlacağına ve yörelî erdem sahiplerinden Hanîlî Salih Bey’in de bu konuda sarf edilen çalışmaları hakkındaki müjdelerinize cidden teşekkür edilir ve bu yüce himmetler özellikle kutlanır. Mamûretülazîz (Elazığ) Askerî Ortaokulu Osmanlıca Kural-ları Öğretmeni Ömer Avni Efendi: Telgrafınız alındı. ‘Kavaid-i Lisan-ı Kürdî ve Edebî Tatbikat Nümûnesi’ adındaki eserleriniz henüz gelme-

روزنامه سازین مکتوب	۶۰۰۰
چراغ غزنی غزنی مکتوب	۶۰۰۰
کوردلار مکتوب	۱۵۰۰
حما یلیغ مکتوب	۱۹۰۰
مصافی اتحاد دررقی مکتوب	۱۹۰۰
انجمن مصافی اتحاد دررقی مکتوب	۱۹۰۰
قدردار مجری مکتوب	۱۹۰۰
سکطاسده دررقی مکتوب	۲۰۰۰۰
سویک دررقی مکتوب	۲۵۶۵
سکوی بزایان مکتوب	۱۹۰۰
اسانوله و آنا مکتوب	۶۲۶۰
خانم کوی روم دررقی مکتوب	۲۵۵۰
کوردلار مکتوب	۱۹۰۰
طایغ حمانده مکتوب	۹۵۰
سوز دررقی مکتوب	۱۹۰۰
مکتوبی اتحاد انان مکتوب	۱۰۰۰۰
	۸۸۱۶۵
	۶۶۱۶۵

Kürd Meşrutiyet Mektebi’ne yardım yapıldığını gösteren belge (Kürd Meşrutiyet Mektebi 13. sırada yer alıyor).

Belge Malmisanij’in İlk Kürt Gazetesi Kürdistanı Yayınlayan Abdurrahman Bedirhan kitabından alınmıştır.

di. Himmetinize teşekkür ve gazetemizdeki tefrika, sonra da kitap biçiminde basılmak üzere hemen göndermenizi diler ve bekleriz.”

Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti’nin İstanbul’daki merkezinin resmen ne zaman kapatıldığı hakkında elimizde kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Büyük bir ola-

sılıkla 31 Mart olayından (1909) sonra kapatılmıştır. İttihad ve Terakki’nin konumunu güçlendirip Osmanlılıktan, Türkçülüğe kayan politikalarından KTTC de nasibini almıştır. Bu tarihten sonra cemiyetin sadece belli eğitim alanlarında çalışmalarını sürdürdüğü görülmüştür. Cemiyet, eğitim sorununu bir nebze olsun gidermek için belli çalışmalar yapılmasını, programların hazırlanmasını, Kürt dili ve edebiyatı üzerine kitaplar çıkarma isteğini, Kürtlerin yoğun olduğu yerlerde okulların açılması gerektiğini dile getirmiştir. Cemiyet mensuplarının en büyük amaçla-

rından biri, Kürt nüfusu arasında okuma-yazmayı yaygınlaştırmak ve Kürtçe kitaplar basmaktı. Bunun için Kürt Neşr-i Maarif Derneği (Kürtçe Okuma Yazmayı Yayma Derneği) kurulmuştur. Bu derneğin kesin kuruluş tarihi bilinmemektedir. Tarık Zafer Tunaya, 1919 olduğunu belirtse de bu yanlış bir tarihtir. 1910 yılının gazete ilanlarında bu derneğin çalışmalarından bahsedildiğini görmekteyiz.¹⁰ Cemiyetin idare merkezinin adresi ise Hoca Rüstem Mahallesi Hukuk Mektebi Sokağı Nafiz Paşa hanesidir.¹¹ Burada yapılan çalışmalar Eğitim Bakanlığı ile iş birliği içinde yürütülüyordu. Kürt Neşr-i Maarif Cemiyeti Talimnamesi maddelerinden yola çıkıldığında cemiyetin temel amacı eğitimidir; Maariften mahrum bırakılmış olan Kürtleri eğitmek ve onlara sanat öğretmek, şimdilik İstanbul'da Kürt çocuklarına bir ilkokul tesis etmek, durumum el verdikçe Kürt bölgelerinde okullar tesis etmektir. Cemiyetin kurucuları arasından birkaç isim vermek gerekirse Dr. Abdullah Cevdet, Bedirhanzade Abdurrahman Bey, Bediüzzaman Said Efendi, Mutkili Halil Hayalî Efendi, Kürdîzade Ahmet Ramiz vd.¹² Dönemin önemli aydınlarının, dil ve din âlimlerinin bir araya gelmesi ve böyle bir müessese etrafında toplanmaları önemlidir.

Kürt Neşr-i Maarif Cemiyeti mensupları Kürt çocuklarının eğitimine mahsus olmak üzere Mekteb-i Meşrutiyet¹³ adıyla İstanbul da Kürtlerin sahip olduğu ilk mektebi açmışlardır. O dönemin Dâhiliye Nezareti'nin okul hakkındaki karar ve kanaati şudur:

"Divanyolu Hoca Paşa Mahallesinde Şerefiyye Caddesinde yüz

yetmiş beş numaralı Haşim Efendinin sahip olduğu handa açmışlardır. Hanın okul olarak kullanılması için maarif ve maliye bakanlıklarından gereken bütün izinlerin alındığı ve bu okulda görev alacak müdür ve öğretmenlerinin herhangi bir kötü hallerinin olmadığı belirtilmiştir."¹⁴

Okul isminin "Meşrutiyet" olarak seçilip konması Osmanlıda bulunan diğer unsurlar gibi Kürtlerin de Meşrutiyetin getirdiği bu özgürlük havasından etkilendiğini göstermektedir. Kürt aydınları kendi halkları için siyasi ve kültürel çalışma ortamının doğmasıyla büyük bir umuda kapılmıştır. *Tanîn* gazetesinde "Kürt Neşr-i Maarif Cemiyeti" başlığıyla yer alan ilanda şöyle denilmektedir:

"Sultan Mahmut Türbesi karşısında açılan Kürd Meşrutiyet Mektebi'nde okunan bir Mevlid-i Şerif'ten sonra, okulun ileri gelenleri, Meşrutiyetin faydalarından bahsetmişler, Kürdler için eğitimin gerekliliği ve faziletleri hakkında, dinleyicilere nasihatlerde bulunmuşlardı."¹⁵

Kürt Neşr-i Maarif Cemiyeti kendisini varlıklı Kürtlerin bağışlarıyla finanse etmiştir. Okulun açılışı sırasında Abdurrahman Bedirhan, 30 Türk lirası bağışta bulunmuş ve her ay yardımda bulunacağını vaat etmiştir. Başlangıçta sadece otuz Kürt çocuk eğitim görürken daha sonra bu rakam gittikçe artmıştır. Ermeni basını okulun açılmasına büyük ilgi göstermiştir.¹⁶ Okulla ilgili ilginç bir belge de 1911'de kısa bir süre eğitim bakanlığı yapmış olan Süleymaniye Kürdlerinden İsmail Hakkı Baban'ın¹⁷ notları arasında bulunmuştur. El yazısıyla yazılmış

bu belgede, söz konusu okulun adı "Kürt Meşrutiyet Mektebi" olarak geçer. Adı geçen belgede "nakden ikrâmiyye olarak mekâtibe verilen" (nakit olarak okullara verilen ikramiye) diye belirtilen bir liste de yer almaktadır. Listenin 13. sırasında yer alan "Kürt Meşrutiyet Mektebi"ne verilen miktar 1900 kuruş olarak yazılıdır.¹⁸ Bu yardımın yapılmasında İsmail Hakkı Baban'ın rolü olup olmadığı insanın aklına geliyor. İsmail Hakkı, Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti'nin üyelerindendi.¹⁹ Cemiyet yöneticileri okulun masraflarını karşılamak ve devamlılığını sağlamak için bir gece düzenlemişlerdir.²⁰ Bunun yanında yine aynı amaçla okul için 2550 yardım bileti bastıkları görülmüyor. Bu biletlerin bir bölümü İstanbul'da, kalanları ise taşra vilayetlerinde dağıtılacaktır. Biletlerin onurlu kişilere ve aşiret Kürtlerine verilmesi istenmiştir.²¹

Kürt Neşr-i Maarif Cemiyeti nizamnamesinde imkan bulduca Kürtlerin yoğun olduğu yerlere okulların açılması gerektiğini vurgulamıştır. Elimizdeki belgelerden Tercan'ın Eylaleddi? (ایلالدی) köyünden Hasan Efendi namında bir şahsın Tercan'da Cemiyetin ve okulun bir şubesini açmak niyetiyle İstanbul'a gelerek cemiyete üye olduktan sonra açmak istediği cemiyet ve okul için hükümetin kurumlarına başvuruda bulunduğu görülmektedir. Tercan şubesinin açılmasına dair elimizde maalesef daha fazla belge bulunmamaktadır.²²

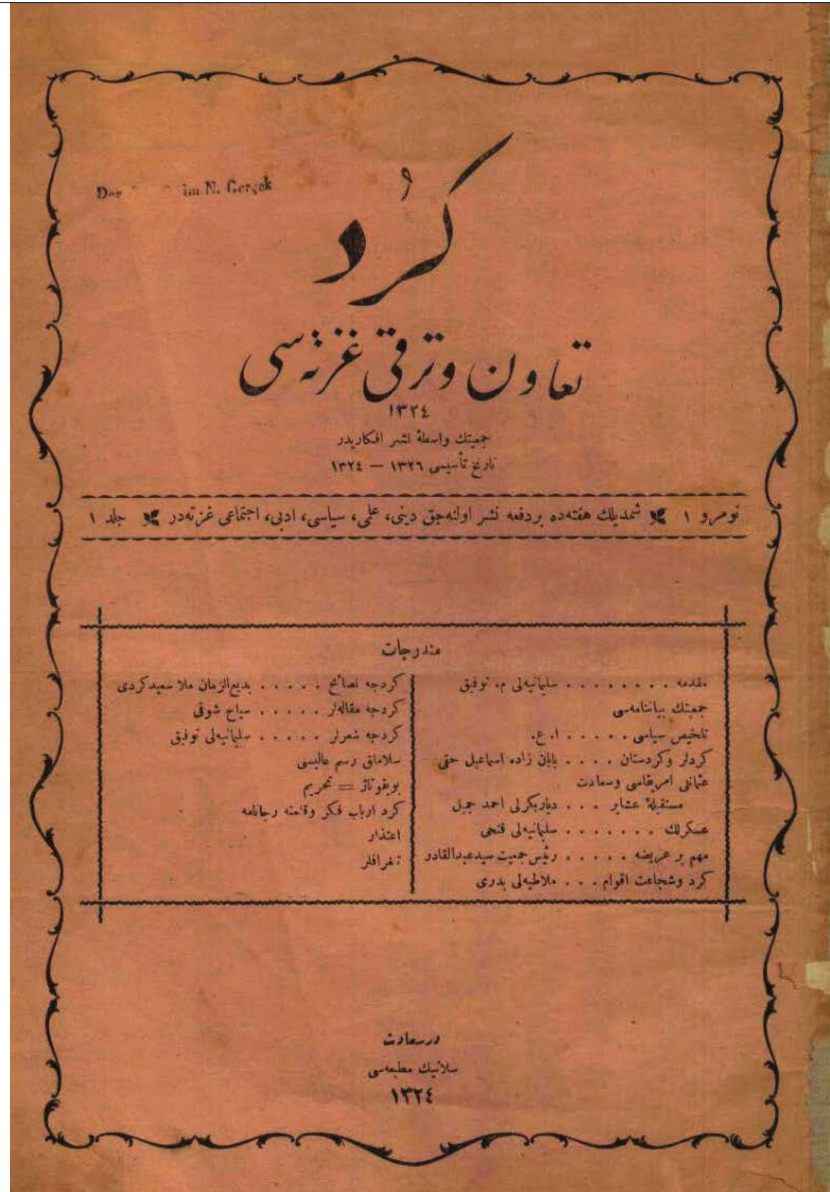
"Mekteb-i Meşrutiyet" in açılmasına herhangi bir engel çıkmamıştır. Devletin gereken bütün kurumlarından izin alınmıştır. Bu belgelerden önce okulun müdürü ve ders veren hocaları hakkında

kaynaklarda farklı isimler telaffuz edilirken²³ bu belgelerle bu karışıklık bir nevi giderilmiş oldu: "Okulun müdürlüğüne Bedirhan-zadelerden Abdurrahman Bey getirilmiştir. Öğretmen olarak Dârü'l-fünûndan (üniversite) çıkışlı, Bayezid ders-i âmlarından (cami hocası) Abdullah Efendi'dir."²⁴

Okulun kesin olarak ne zaman kapandığına dair elimizde herhangi bir belge ve bilgi bulunmamasına rağmen Süreyya Bedirhan, *Kürdistan* gazetesinde okulun açılış ve kapanışına dair bir yazı yazmıştır.²⁵ Yazıda okulun açılış amacının Kürtler arasında eğitimi yaygınlaştırmak olduğu ve bunun için de ilk önce Kürtlerin kendilerine ait okullar açması gerektiği belirtilmiştir. İstanbul'da açılacak okul daha sonra Kürdistan'da kurulacak şubeler için bir nevi pilot okul olacaktır. Okulun kapanma sebebi ise İttihad ve Terakki'nin yavaş yavaş Türklüğe evrilmesiyle artık levhalardaki Kürt kelimesine dahi tahammül edememesi, okulun bir an önce kapatılması için hükümetin çalışmalarında bulunması, ikide bir okulu taciz ederek okul yönetimini rahatsız etmesi ve yöneticilerin artık buna tahammül edememesidir. Bunlar yüzünden okul idaresi okulu kapatmak zorunda kalmıştır. Okuldaki eğitim diliyle ilgili elimizde herhangi bir belge olmamasına rağmen, eğitim dilinin Kürtçe olduğunu yazan araştırmacılar vardır.²⁶

SONUÇ

KTTC, Kürtler arasında okuma ve yazmayı yaygınlaştırmak için Kürt Neşr-i Maarif Cemiyeti'ni kur-



muştur. Bu cemiyetin amacı başta İstanbul olmak üzere Kürtlerin yoğun olduğu yerlere okullar açmaktı. Cemiyet ilk ve son okulu İstanbul'da "Kürd Meşrutiyet Mektebi" adıyla açmıştır. Okulla ilgili bir başka husus da Osmanlı döneminde ve daha sonra Türkiye Cumhuriyeti'nden günümüze kadar Kürt ismini taşıyan ve devletten para yardımı alan ilk ve son okul olmasıdır. II. Abdülhamid döneminde Kürtçe lûgat ile Elif-Ba-ların yasaklanıp toplatılması ve

Kürt Teavün ve Terakki Gazetesi'nin ilk sayfası.

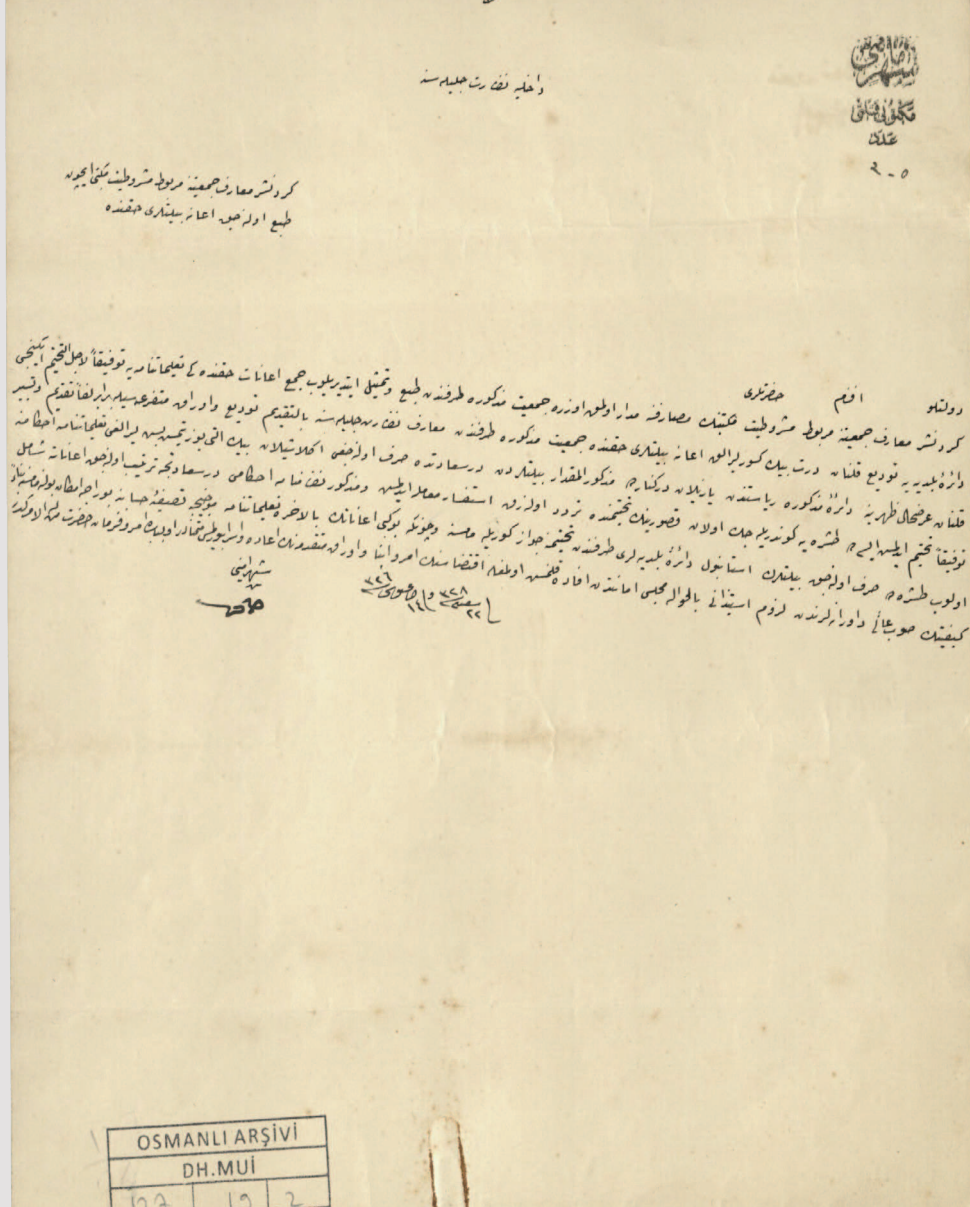
gümrükten içeri sokulmaması için alınan tedbirlerden²⁷ sonra Kürt adıyla bir okulun açılması ilginç ve önemlidir. İttihad ve Terakki'nin kısa sürede *Osmanlıcılıktan* Türklüğe doğru evrilmesi Kürtlerin açmış olduğu kurumların kapanmasına neden olacaktır. İttihad ve Terakki de II. Abdülhamid gibi Kürtçe eserlerin toplatılması ile yakından ilgilenecektir.²⁸

BELGELERİN TRANSKRİPLERİ

OKULUN YARARINA BASILAN BİLETLER HAKKINDAKİ BELGE

Dâhiliyye Nezâret-i Celîlesine
Devletlû Efendim Hazretleri

Kürd Neşr-i Maârif Cem'iyetini-
ne merbût meşrûtiyyet mektebi-
nin masârifine medâr olmak üze-
re cem'iyet-i mezkûre tarafından
tab' ve temsîl itdirilûp cem'-i îânât
hakkında ki ta'lîmât-nâmeye tevfi-
kan li-ecû'l-tahtîm ikinci dâire-i
belediyyeye tevdî' kılınan dört bin
küsûr lirâlık îâne biletleri hak-
kında cem'iyet-i mezkûre tara-
fından maârif nezâret-i celîlesine
bil-takdîm tevdî' ve evrâk-ı müte-
ferri'asıyla berâber leffen takdîm
ve tesyîr kılınan arzuhal zahrına
dâire-i mezkûre riyâsetinden ya-
zılan der-kenârda mezkûrû'l-mik-
dâr biletlerden darsaâdetde sarf
olunacağı anlaşılan bin altı yüz
yetmiş beş lirâlığı ta'lîmât-nâme
ahkâmına tevfiikan tahtîm idilmiş
isede taşraya gönderilecek olan
tasavvurunun tahtîminde tered-
düd olunarak istifsâr-ı muâmele
idilmiş ve mezkûr nizâm-nâme
ahkâmı darsaâdetce tertîb olu-
nacak îânâta şâmil olup taşrada
sarf olunacak biletlerin İstanbul
dâire-i belediyyeleri tarafından
tahtîmine cevâz görülmemesine
ve çünki bu gibi îânâtın bil-âhire
ta'lîmât-nâme mücibince tasfiye-i



Başbakanlık Osmanlı Arşivi,
Dahiliye Nezareti Muhaberât-ı
Umumiye İdaresi (DH. MUI.), Dosya
No:127, Gömlek No:19, 1328.Ş.29

hesâbına buraca imkân buluna-
mamasına binâen? keyfiyyetin
savb-ı âlî-i dâver-ânelerinden
lüzûm-ı istîzân bil-havâle meclis-i
emânetden ifâde kılınmış olmağla

iktizâsının emr ve ebnâ ve evrâk-ı
mütেকaddimenin îâde ve isrâ bu-
yurulması mütemennâdır ol-bâb-
da emr ü fermân hazret-i men le-
hü'l-emrindir

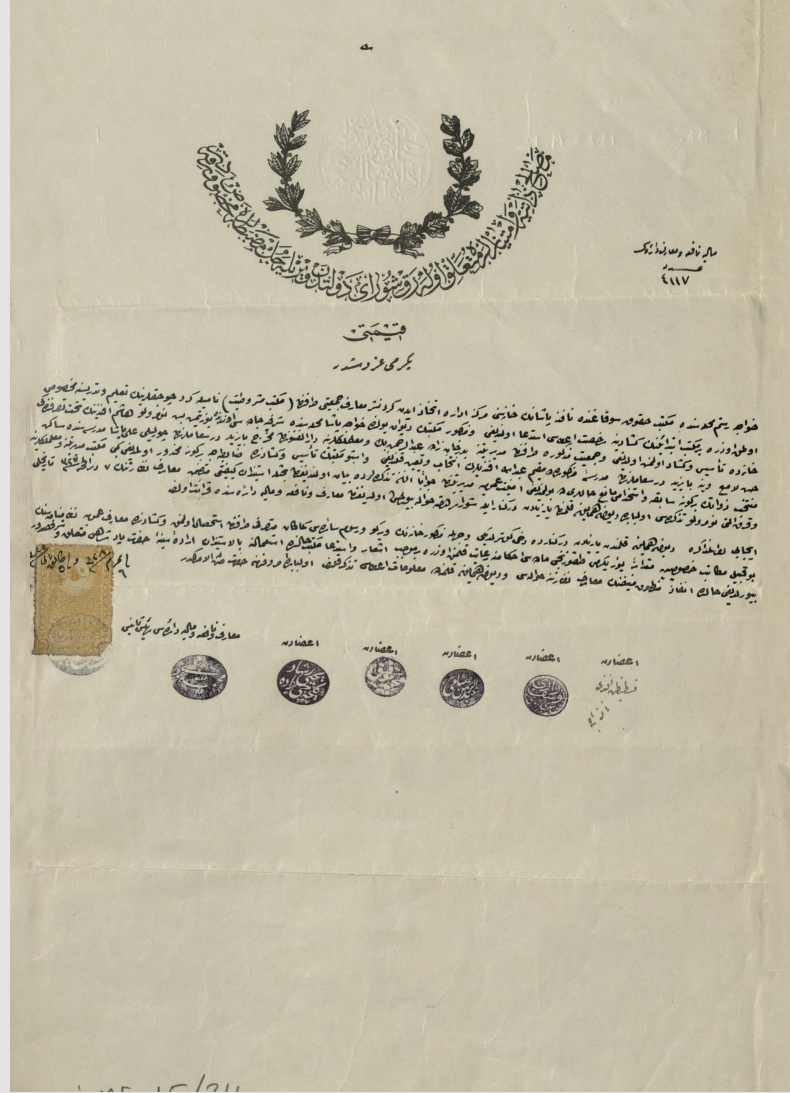
Fi 22 Şa'bân sene 328 ve fi 14
Ağustos sene 326
Şehr- emîni
İmza

KÜRD MEŞRUTİYET MEKTEBİNDE KİMLERİN GÖREV YAPTIĞINI GÖSTEREN BELGE

Maliyye Nâfia ve Maârif Dâiresi
Aded 4117
Kıymeti Yiğirmi Gurûşdur

Hoca Rüstem mahallesinde mekteb-i hukûk sokağında Nafiz Pâşânın hânesini merkez-i idâre ittihâz iden Kürd Neşr-i Maârif Cem'iyeti tarafından (Mekteb-i Meşrûtiyyet) nâmıyla Kürd çocuklarının ta'lîm ve tedrîsine mahsûs olmak üzere bir mekteb-i ibtidâînin güşâdına ruhsat i'tâsı istid'â olunduğu ve mezkûr mektebin divânyolunda Hoca Pâşâ mahallesinde şerefiyye câddesi üzerinde yüz yetmiş beş nûmerolû Haşim Efendinin taht-ı tasarrufunda ki hânede tesîs ve güşâd olunmuş olduğu ve cem'iyet-i mezkûre tarafından müdürîyyetine Bedirhânzâde Abdurrahman Bey ve muallimliklerine dârü'l- funûndan mahrec Bâyezîd ders-i âmlarından Çorlîli Ali Pâşâ medresesinde sâkin hüsn-i lâmi' (حسن لامع) ve yine Bâyezîd ders-i âmlarından medrese-i mezkûreden mukîm Abdullah Efendilerin intihâb ve ta'yîn kılındığı ve işbu mektebin tesîs ve güşâdında zâbitaca birgüne? mahzûr olmadığı gibi mekteb müdürîyyetine ve muallimliklerine müntahab zevâtın birgüne? sâbika ve istihdâmı mâni' hâlleri de bulunmadığı emniyyet-i umûmiyye müdürîyyetinden cevâben alınan tezkirelerde beyân olduğundan bahisle istizân-ı keyfiyeti mütezemmin maârif nezâretinin 7 sene 327 tarihli ve kırk altı nûmerolû tezkiresi ol-bâbda divân-ı hümâyûn kalemine yazılan der-kenâr ile şûrâ-yı devlete havâle buyûrulmuş olduğundan maârif ve nâfia ve mâliyye dâiresinde karâit oluna

Îcâbı i'tâ-i? müzâkere. divânı hümâyûn kaleminde yazılan der-kenârda dahi gösterildiği vechle mezkûr hânenin vîrgû ve rûsûm-ı sâiresi kemâ-kân mıtasarrafı tarafından istihsâl olunmak ve güşâdında maârif-i umûmiyye nizâm-nâmesinin bu kabîl mekâtib-i husûsiyyeye mütedâir yüz yiğirmi do-



Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade Maarif (İ.MF),
Dosya No:15, Gömlek No: 34, H. 1328.M.12.

kuzuncu mâddesi ahkâmına riâyet kılınmak üzere ber-mûcib iş'âr ve istir'â mekteb hâlinde isti'mâline bil-istizân irâde-i seniyye hazret-i pâdişâhî müteallik ve şeref-sudûr buyurulduğu halde ittihâz-ı mantûk-ı münîfini maârif nezâretine havâlesi ve divân-ı hümâyûn kaleminde ma'lûmât i'tâsı tezekkür kılındı ol-bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir fi 6 Muharrem sene 328 ve fi 5 Kânûn-ı sâni 325

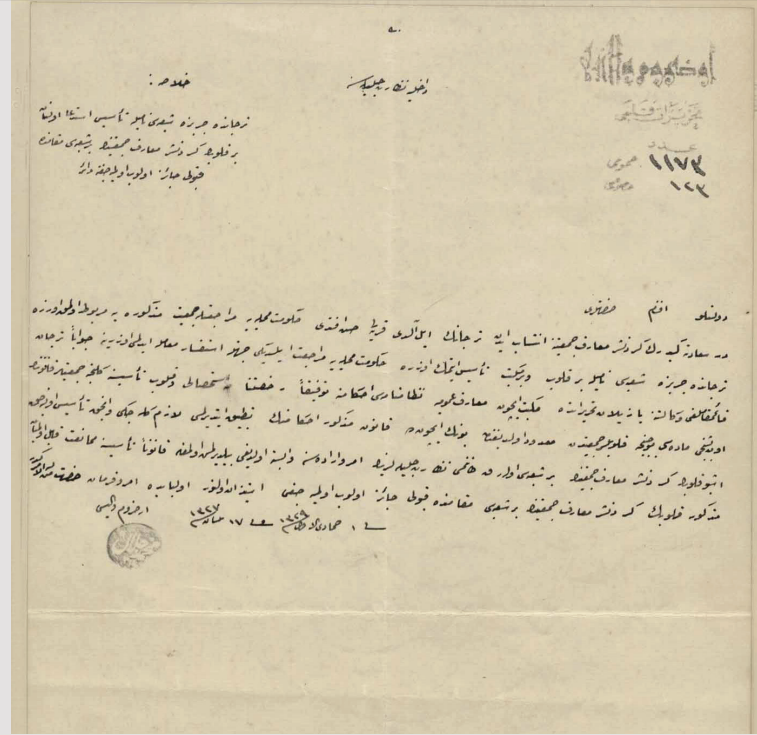
A'zâdan A'zâdan A'zâdan A'zâdan A'zâdan
..... efendi mühür mühür mühür mühür

Maârif ve nâfia ve mâliyye dâiresi reîsi şânîsi
Mühür

OKULUN BAŞKA BİR ŞUBESİNİ TERCAN, ERZURUM'DA AÇMAK İSTEYEN HASAN EFENDİ HAKKINDAKİ BELGE

Dahiliyye Nezâret-i Celîlesine
Devletlû Efendim Hazretleri

Dersaâdete giderek Kürd Neşr-i Maârif Cem'iyeti-ne intisâb iden Tercânın Eylaleddî (ایلالدی) karyeli Hasan Efendi hükûmet-i mahalliyyeye mürâcaatla cem'iyet-i mezkûreye merbût olmak üzere Tercânda Cer-beze şu'besi nâmıyla bir klûb ve bir mekteb te'sîs itmek üzere hükûmet-i mahalliyyeye mürâcaat eylediği cihetle istifsâr-ı muâmele idilmesi üzerine cevâben Tercân kaim-makamlığı vekâletine yazılan tahrîratda mekteb için maârif-i umûmiyye nizâm-nâmesi ah-kâmına tevffikan ruhsatına istihsâlî ve klûb te'sîsine gelince cem'iyetler kanûnun on beşinci mâddesi mü-cibince klûbler cem'iyetden ma'dûd olduğundan bu-nun içinde kanûn-ı mezkûr ahkâmının tadbîk itdiril-mesi lâzım geleceği ve ancak te'sîs olunacak iş bu klû-bun Kürd Neşr-i Maârif Cem'iyetinin bir şu'besi ola-rak tanınması nezâret-i celîlelerinin emr ve irâdesine va-beste olduğu bildirilmiş olmağla kanûnen te'sîsine



mümânaat kabil olmayan mezkûr klûbün Kürd Neşr-i Maârif Cem'iyetinin bir şu'besi makamında kabûlu caiz olup olmayacağı istizân olunur ol-bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir

fi1 Cemâzi-yel-evvel sene 1329 fi 17 Nisan sene 1327
Erzurum Valisi
Mühür

İLANLAR

MEKTEB-İ MEŞRÛTİYET

(Yeni Tanîn, No: 502 – 33, 26 Kânûn-ı sâni 1910, Sayfa 3)

Kürd çocuklarının ta'lîm ve tedrîsine mahsûs olmak üzere "Mekteb-i Meşrûtiyyet" nâmıyla bir mekteb güşâdına Kürd Neşr-i Maârif Cem'iyeti tarafından vâki' olan mürâcaat ve istid'â üzerine irâde-i seniyye sâdır olmuştur.

KÜRD NEŞR-İ MAÂRİF CEM'İYYETİ :

(Tanîn, No: 563, 28 Mart 1910, Sayfa 3)

Dünkü Pazar günü Sultân Mahmud türbesi karşusunda kâin Kürd Meşrûtiyyet mektebinde mev-lid-i şerîf cenâb-ı seyyidü'l-mürselîn karâit buyurulmuşdur. Bu vesîle ile idâre-i meşrûtanın fevâidinden

ve devr-i sâbıkın vatan ve millete açtığı rahnelerden bahs olunduğu gibi duâ-yı devâm-ı ömr ü âfiyet cenâb-ı hilâfet-penâhî tekrâr ve mevcûd Kürdlere maârifin lüzûm ve fazâili hakkında ba'zı nasâyih icrâ idilmiştir.

RESMÎ GÜŞÂD

(Yeni Tanîn, No: 516 – 47, 9 Şubat 1910, Sayfa 3)

Kürd Neşr-i Maârif Cem'iyeti tarafından Mekteb-i Meşrûtiyyet namıyla güşâdına müsaâde-i resmiyye istihsâl olunan mektebin önümüzdeki cum'a günü Sultan Mahmud türbesi karşusunda rof? bey eczâ-hânesi fevkinde resmi güşâdı icrâ idilecektir. Nutk-ı irâd idecek olanların evvelce hey'et-i idâreye ma'lûmât virmeleri lâzımdır.

OKULUN YARARINA BASILAN BİLETLER HAKKINDAKİ BELGE

Dahiliye Nezâret-i Celîlesine
Ma'rûz-ı çâker-ânemizdirki

Bâb-ı âlinin re'y ve müsâadesiyle irâde-i seniyyeye iktirân iden Kürd Neşr-i Maârif Cem'iyetine mensûb meşrûtiyyet mektebinin leylesi olarak idâme-i hâl ve istikbâlî temînen tab' ve ihzâr idilan ma'lûmül-mikdâr îâne biletlerinin taşra vilâyâlât (ولایالات) erbâb-ı hamiyet ve Kürd efrâd-ı aşâirinin arzû idenlere itâ ve tevzî' itmek üzere gidecek hey'et-i mu'temedinin her ihtimâle mebnî bulacakları mahâlât devâir-i be-

lediye ve zabıtasınca birgütâ? (برگوتا) mevâni' ve müşkilâta ma'rûz kalmamaları zımnında bunun Ankara vilâyetine i'zâm kılınan hey'et-i mu'temedede hakkında ma'lûmât hâsıl olmak için vilâyet-i müşârün-ileyh veyâhûd mûmâ-ileyhâ eyâdîne verilmek üzere bir kıt'a emr-nâme-i nezâret-i penâhilerinin şeref istârına inâyet ve âtifet buyurulması maksadında? takdîm takrîr çâker-ânemize mübâşeret kılınan ol-bâda emr ü fermân hazret-i men lehül-emrindir

24 Ağustos 326

D İ P N O T L A R

- * Bu yazının daha uzun bir versiyonu daha önce *Toplumsal Tarih* (Sayı: 200, Ağustos 2010) dergisinde yayınlanmıştır.
- ** Üyesi olduğum Koma Xebatên Kurdolojiyê (Kürdoloji Çalışmaları Grubu) üyelerine katkılarından dolayı teşekkür ediyorum.
- 1 Malmîsanij, *Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti ve Gazetesi*, İstanbul: Avesta, 1999, s. 23-24.
 - 2 Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, C.1, İstanbul: Hürriyet Vakfı Yay., 1984, s. 409-413.
 - 3 Celîlê Celîl, *Kürt Aydınlanması*, İstanbul: Avesta Yay., 2001, s. 59.
 - 4 KTTCCN, Madde 1.
 - 5 KTTCCN, Madde 10.
 - 6 *Kürd Teavün ve Terakki Gazetesi*, Kovara Kurdî – Tirkî =Kürdçe – Türkçe Dergi, Arap Harflerinden Latin Harflerine Çeviren M. Emin Bozarslan, Sweden: Deng Yay., 1988.
 - 7 "Kürdistanda Maarif", *Kürd Teavün ve Terakki Gazetesi*, 8 Muharrem 1327, Cum'airtesi, 17 Kânûn-ı sâni 1324, No:9, s. 78-79.
 - "Kürdçeye Dair", *Kürd Teavün ve Terakki Gazetesi*, 25 Zilka'de1326, Cum'airtesi, 6 Kânûn-ı evvel 1324, No:3, s. 18-19.
 - 8 Kürdistan'da "Şêx Evdrehmenê Aختهpeyî (Akhtepeli Şeyh Abdurrahman) adıyla ünlü olan bu zat büyük bir şairdir. En ünlü eseri, peygamberin miracını ayrıntılı bir biçimde konu alan "Ravdatünnaîm" adlı şiirsel eseridir.
 - 9 Ziya Efendi, sonradan Ziya Gökalp diye tanında. Turancılığın ve Türkçülüğün teorisyenliğini yaptı. Onun 1909 da Selanik'teki İttihad ve Terakki Kongresine katılıncaya dek Kürtçe üzerinde çalıştığı biliniyor.
 - 10 "Kürd Neşr-i Maârif Cem'iyeti", *Tanîn*, No:563, 28 Mart 1910, sayfa 3.
 - 11 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Dahiliye Nezareti Muhaberat-ı Umumiye İdaresi (DH. MÜ.), Dosya No: 60, Gömlek No:2,1328.M.19.
 - 12 İsmail Gölbaş, *Kürdistan Teâli Cemiyeti*, Doz Yay., İstanbul, 1991, s. 248.
 - 13 "Mekteb-i Meşrutiyet", *Yeni Tanîn*, No:502 – 33, 26 Kânûn-ı sâni 1910, sayfa 3.
 - 14 BOA., Dahiliye Nezareti Muhaberat-ı Umumiye İdaresi (DH. MÜ.), Dosya No:60, Gömlek No:2, 1328.M.19.
 - 15 *Tanîn Gazetesi* No: 563, 28 Mart 1910, Sayfa 3.
 - 16 Celîlê Celîl, s. 69 – 70.
 - 17 İsmail Hakkı Babanzade'nin, Maarif Nazırlığı dönemiyle ilgili bilgi için. Mustafa Ergün, *İkinci Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908 – 1914)*, Ankara: Ocak Yay., 1996, s. 178 – 179.
 - 18 Malmîsanij, *İlk Kürt Gazetesi Kurdistani Yayınlayan Abdurrahman Bedirhan*, İstanbul: Vate Yay., 2009, s. 86.
 - 19 Malmîsanij, s. 87.
 - 20 B.O.A., Dahiliye Nezareti Muhaberat-ı Umumiye İdaresi (DH. MÜ.), Dosya No:129, Gömlek No:9, 1328.M.7.
 - 21 BOA., Dahiliye Nezareti Mütenevvia (DH.MTV.), Dosya No:28, Gömlek No:5, 1329.S.4.
 - 22 BOA., Dahiliye Nezareti İdare (DH.İD.), Dosya No:126, Gömlek No:17, 1329 .CA.16.
 - 23 Kadri Cemil Paşa (Zinar Silopî), Doza Kürdistan (Kürdistan Davası), Haz. Mehmet Bayrak, Ankara: Öz – Ge Yay., 1991, s. 28-29.
 - 24 BOA., İrade Maarif (İ.MF), Dosya No:15, İrade No:1328/M-1, 1328.M.12.
 - 25 Malmîsanij, s. 90-91.
 - 26 Malmîsanij, s. 92.
 - 27 BOA, Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemi (DH.MKT), 1024/41, 5.7.1906.
 - BOA, Zabtiye Nezareti (ZB), 591/86.
 - BOA, Maarif Nezareti Maruzatı (Y.PRK.MF), 5/32.
 - 28 Fuat Dünder, *Modern Türkiye'nin Şifresi: İttihat ve Terakki'nin Etnisite Mühendisliği (1913 – 1918)*, İstanbul: İletişim Yay., 2008, s. 405.